

Font chữ UTM sử dụng
Bản quyền thuộc
Vui lòng không
Trình điều khiển bản ph

Font chữ UTM sử dụng
Bản quyền thuộc
Vui lòng không
Trình điều khiển bản ph

Ngoại giao cây tre của Việt Nam và ý nghĩa của nó trong bối cảnh hiện nay

ThS. NGUYỄN THỊ VÂN ANH

Trưởng Cao đẳng nghề Vĩnh Phúc; Email: vananh.tenyunvietnam@gmail.com

Tóm tắt: Diễn ngôn □Ngoại giao cây tre□ được chính thức nhắc đến trong Hội nghị ngoại giao Việt Nam lần thứ 29 bởi Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng và nhận được nhiều sự quan tâm của giới nghiên cứu cũng như các nhà hoạt động thực tiễn. Biểu tượng cây tre vốn gắn bó mật thiết với đời sống của người Việt. Với đặc điểm gốc vững, thân chắc và cành uyển chuyển, cây tre được liên tưởng đến kế sách, chiến lược đối ngoại của Việt Nam, đặc biệt từ giai đoạn đổi mới đến nay. Đó là sự kiên định trong mục tiêu vì độc lập dân tộc, giữ vững chủ quyền quốc gia và uyển chuyển trong ứng biến trước những bối cảnh quốc tế khác nhau. Chính chiến lược đối ngoại này đã góp phần nâng cao uy tín, sự tin cậy và vị thế của Việt Nam trên trường quốc tế trong bối cảnh cạnh tranh giữa các cường quốc ngày càng gay gắt.

Từ khóa: ngoại giao cây tre, chính sách đối ngoại, ngoại giao Việt Nam.

1. Cây tre trong lịch sử hình thành và tồn tại của cộng đồng dân tộc Việt Nam

Cộng đồng dân tộc Việt Nam vốn được hình thành từ các làng. Do đặc điểm về tự nhiên cùng đặc trưng của nền sản xuất nông nghiệp khiến người dân quần tụ trong các làng với các đường biên giới được xác định bởi các lũy tre bao bọc. Từ đó, làng với hình ảnh về cây tre không chỉ là yếu tố không gian mà còn là sự hiện diện của đời sống tâm linh và xã hội của người dân, qua đó định hình *tâm thức cộng đồng* thường trực ở mỗi cá nhân như một lẽ tự nhiên.

Lịch sử hàng nghìn năm của dân tộc Việt đã chứng kiến, tre dựng thành hàng lũy là bức tường kiên cố bảo vệ người dân trước các thiên tai, địch họa.

Xuất phát từ đặc tính của tre là loại cây rễ chùm và kết nối với nhau thành rặng nên tre không chỉ giữ đất, giữ nước tốt và còn có thể đứng vững trong giông bão. Do đặc điểm địa hình và khí hậu khiến Việt Nam phải hứng chịu các trận lũ lụt vào mùa mưa nên kinh nghiệm trồng tre của cha ông từ xưa đến nay nhằm chống tình trạng xói mòn và sạt lở đất. Hơn thế, hình ảnh cây tre còn gắn bó với lịch sử đấu tranh chống giặc của các thế hệ đi trước như một thứ vũ khí lợi hại. Hình tượng Thánh Gióng dùng cây tre đánh giặc đã hoá thành một trong *Tứ bất tử*, sống mãi trong tâm thức của người dân Việt Nam. Trong trận chiến Bạch Đằng, Lý Thường Kiệt đã cho đắp lũy ở phía nam sông Như Nguyệt, phía ngoài lũy đóng cọc tre dày

đặc làm dậu cùng bãi chông ngầm dưới sông tạo thành thế phòng thủ kiên cố và giành chiến thắng, mang lại độc lập cho dân tộc sau 1000 năm Bắc thuộc⁽¹⁾.

Trải qua hàng nghìn năm, cây tre đã trở thành biểu tượng của các giá trị tâm hồn và cốt cách dân tộc bền vững "mềm mại mà cứng cỏi, nhân ái mà quật cường, biết nhu biết cương, biết thời biết thế, biết mình biết người...". Đó là tinh thần kiên cường chống chọi với sự khắc nghiệt của mọi điều kiện tự nhiên, là sự gắn kết thành hàng thành lũy tạo nên sức mạnh cộng đồng bền chặt, là sự uyển chuyển trong ứng phó với từng bối cảnh khác nhau.

2. Đặc điểm của cây tre với hàm ý về chiến lược ngoại giao Việt Nam

Tổng Bí Thư Nguyễn Phú Trọng đã phát biểu ở Hội nghị Ngoại giao rằng, cây tre Việt Nam cũng như ngoại giao Việt Nam là sự kết hợp hài hoà giữa □vững gốc, chắc thân, uyển chuyển ở cành□⁽²⁾.

Vững gốc: Gốc của tre thuộc loại rễ chùm mọc ra từ thân ngầm của cây đã giúp rễ tre bám vững chắc vào lòng đất. Nhờ gốc vững mà tre có thể chống chịu được giông bão và lũ lụt, cũng như sinh trưởng và phát triển ở những vùng đất có khí hậu khắc nghiệt.

Đặc điểm này đã mang đến hàm ý đối với nền tảng của chiến lược ngoại giao Việt Nam là dù trong hoàn cảnh nào thì mục tiêu độc lập dân tộc, lợi ích quốc gia vẫn luôn là tối thượng và không bao giờ lay

chuyển. Trải qua các cuộc chiến tranh bảo vệ đất nước đến quá trình tái thiết, mở cửa và hội nhập, mặc dù phải đứng trước những mâu thuẫn lớn của thời đại về hệ tư tưởng - giữa tả và hữu, về hệ giá trị - giữa Đông và Tây, song Việt Nam luôn kiên định với đường lối ngoại giao độc lập, tự chủ. Đặc biệt từ sau Đổi mới, Việt Nam đã chuyển từ chính sách đối ngoại dựa trên ý thức hệ sang chính sách đối ngoại dựa trên lợi ích quốc gia và các nguyên tắc độc lập, tự chủ, đa phương hoá và đa dạng hoá. Điều này đã cho phép Việt Nam xây dựng mạng lưới quan hệ đối tác toàn diện và đa dạng nhằm duy trì mức độ phát triển kinh tế xã hội cao và tạo được uy tín trên các diễn đàn khu vực và quốc tế. Chính bối cảnh mới đã mang đến nhiều vận hội để ngoại giao Việt Nam có thể tạo nên những bước ngoặt quan trọng như trở thành thành viên của các tổ chức quốc tế và khu vực, tham gia vào các nhiệm vụ giữ gìn hoà bình chung của Liên hợp quốc. Dẫu vậy, vận hội luôn song hành với các thách thức. Những hợp tác song phương và đa phương hẳn sẽ đi kèm với những ràng buộc nhất định về "luật chơi" nên chính sách ngoại giao luôn cần sự kiên định với lợi ích quốc gia và các giá trị cốt lõi không thể đánh đổi.

Chắc thân: Thân cây tre gãy guộc, mảnh mai nhưng cứng cỏi. Là nước nhỏ, nền ngoại giao Việt Nam luôn thể hiện sự khiêm tốn, không khoa trương hình thức mà đi vào thực chất. Đó là việc thể chế hoá kịp thời đường lối, chính sách, các văn kiện, nghị quyết về đối ngoại và luôn được kiểm nghiệm bởi thực tiễn. Thân tre vươn thẳng thể hiện sự kiên định với mục tiêu dựa trên tri thức khoa học và tôn trọng luật pháp quốc tế. Theo triết lý phương Đông, cây tre là biểu tượng của mẫu người quân tử, trọng chữ tín và đạo nghĩa. Thân tre mọc thẳng nhưng đáng mềm, cũng giống như người quân tử không hạ mình nhưng biết nhún nhường, chính trực song biết dung hoà vì đại cục. Đó là nền ngoại giao trọng lẽ phải, công lý, chính nghĩa và đậm tính nhân văn, "Đem đại nghĩa để thắng hung tàn; Lấy chí nhân mà thay cường bạo"⁽³⁾.

Uyển chuyển ở cành: Đặc tính này hàm chỉ cách ứng xử linh hoạt mềm dẻo về sách lược, theo phương châm "đi bất biến ứng vạn biến" đặc biệt trong bối cảnh cạnh tranh nước lớn gay gắt như hiện nay. Có thể nói, hình ảnh cây tre vốn không xa lạ gì trong văn hoá và ngoại giao của các quốc gia châu Á, như trường

hợp của Thái Lan. Tuy vậy, Việt Nam và Thái Lan lại thể hiện sự linh hoạt theo những cách khác nhau. Đối với Thái Lan, "ngoại giao cây tre" là việc lựa chọn đi theo cường quốc nào nhằm đảm bảo lợi ích quốc gia của mình ở từng hoàn cảnh khác nhau. Trong khi đó đối với Việt Nam, chính sách ngoại giao cây tre có nghĩa là nỗ lực duy trì độc lập và đối xử bình đẳng với tất cả các cường quốc nhằm tối đa hoá lợi ích và phòng ngừa bất ổn chiến lược. Cụ thể, giữa tình hình môi trường quốc tế bị phân cực bởi cuộc chiến Nga - Ukraine, Việt Nam luôn thể hiện lập trường nhất quán trong việc kêu gọi tất cả các bên tuân thủ các nguyên tắc của luật pháp quốc tế và Hiến chương Liên hợp quốc; "Việt Nam không chọn bên mà chọn công lý và lẽ phải", đồng thời từ chối việc đứng về phía phương Tây trong việc trừng phạt Nga hay ủng hộ cuộc chiến này trên mọi phương diện như một số quốc gia khác.

3. Ý nghĩa của "ngoại giao cây tre" trong bối cảnh hiện nay

Môi trường quốc tế ngày càng phân cực mạnh mẽ với sự đan xen của các cuộc chiến tranh quân sự, chiến tranh phi truyền thống, các cuộc chiến tranh thương mại... đã và đang đòi hỏi các quốc gia phải có chiến lược ngoại giao riêng, linh hoạt và phù hợp. Với vị trí địa chính trị của mình, Việt Nam nhận được sự chú ý của nhiều nước lớn. Bên cạnh nước láng giềng Trung Quốc, các quốc gia như Hoa Kỳ, Ấn Độ, Nhật Bản và bây giờ là Hàn Quốc đang thúc đẩy mối quan hệ với Việt Nam trong chiến lược chung là tăng cường ảnh hưởng vào Đông Nam Á theo chiến lược Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương. Tình huống này khiến Việt Nam sẽ phải đối mặt với những vấn đề khó xử cấp bách khi cuộc cạnh tranh quyền lực giữa các nước lớn ngày càng gia tăng. Tuy nhiên, chính đường lối "ngoại giao cây tre" đã hàm chứa nền tảng để Việt Nam ứng phó thách thức vừa nêu và thực tế đã phát huy hiệu quả suốt nhiều năm qua.

Hiện Việt Nam là thành viên tích cực và có trách nhiệm của hơn 70 tổ chức và diễn đàn quốc tế quan trọng như Liên hợp quốc, ASEAN, Diễn đàn Hợp tác kinh tế châu Á-Thái Bình Dương (APEC), Diễn đàn hợp tác Á-Âu (ASEM), Tổ chức Thương mại thế giới (WTO). Từ một nền kinh tế kế hoạch hoá tập trung, một nước bị bao vây cấm vận, Việt Nam ngày nay đã trở thành một nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa với sự kết nối kinh tế rộng lớn và sâu rộng; đã ký kết 15 hiệp định thương mại tự do (FTA), trong

đó có 3 FTA thế hệ mới với tiêu chuẩn rất cao và tham gia mạng lưới liên kết kinh tế rộng khắp với các nền kinh tế lớn trên thế giới. Nếu cách đây 30 năm, Việt Nam chỉ có quan hệ kinh tế, thương mại với khoảng 30 quốc gia và vùng lãnh thổ, thì ngày nay con số này là khoảng 230 quốc gia và vùng lãnh thổ. Tổng kim ngạch trao đổi thương mại năm 2022 đạt hơn 600 tỷ USD, gấp khoảng 120 lần so với những năm đầu sau khi triển khai Đổi mới⁽⁴⁾.

Hiện nước ta đã có quan hệ ngoại giao với 193 quốc gia, trong đó có 6 nước đối tác chiến lược toàn diện, 12 nước đối tác chiến lược và 12 nước đối tác toàn diện. Tháng 10/2022, Việt Nam trúng cử vào Hội đồng Nhân quyền Liên hiệp quốc nhiệm kỳ 2023-2025. Khi đó, Việt Nam được các thành viên của Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á (ASEAN) nhất trí ủng hộ là ứng cử viên duy nhất của ASEAN cho vị trí này. Trước biến động phức tạp của tình hình quốc tế, chúng ta đã xử lý đúng đắn quan hệ với các đối tác trên cơ sở kiên định nguyên tắc, linh hoạt sách lược và ứng xử; nhờ đó, vừa thúc đẩy hợp tác để cùng phát triển, vừa bảo vệ vững chắc độc lập, chủ quyền và toàn vẹn lãnh thổ. Đặc biệt thời gian qua, thế giới chứng kiến cuộc xung đột Nga-Ukraine, Việt Nam tỏ rõ lập trường về việc không đứng về phe nào và kêu gọi các bên liên quan giảm leo thang căng thẳng, nối lại đối thoại và đàm phán nhằm lập lại hoà bình trên nguyên tắc tôn trọng chủ quyền và toàn vẹn lãnh thổ của các quốc gia. Việt Nam duy trì chính sách "bốn không" được nêu trong Sách Trắng Quốc phòng năm 2019, *không liên minh quân sự, không liên kết với nước này để chống nước kia, không cho nước ngoài đặt căn cứ quân sự hoặc sử dụng lãnh thổ để chống lại nước khác, và không sử dụng vũ lực hoặc đe dọa sử dụng vũ lực trong quan hệ quốc tế*. Lập trường đối ngoại này kết hợp với phong cách đối ngoại "rắn - mềm", "biết mình, biết người", tiến thoái có căn cứ là cơ sở quan trọng nhằm củng cố lòng tin và sự tôn trọng từ bên ngoài, đồng thời tăng cường sự đoàn kết từ bên trong. Việc thúc đẩy khái niệm "ngoại giao cây tre" đồng thời thể hiện sự tự tin của Việt Nam đối với hoạt động đối ngoại của mình, làm nổi bật chiến lược ngoại giao theo hướng "rắn - mềm", khôn khéo, nhưng rất kiên cường, quyết liệt; linh hoạt, sáng tạo nhưng rất bản lĩnh, kiên định, can trường trước mọi thử thách, khó khăn vì độc lập dân tộc, vì tự do, hạnh phúc của nhân dân, kiên quyết, kiên trì bảo vệ lợi ích quốc gia - dân

tộc⁽⁵⁾. Trên "mặt trận" đối ngoại giai đoạn 2021 - 2030, Đảng ta đã khẳng định việc tiếp tục thực hiện đường lối đối ngoại độc lập, tự chủ, đa phương hoá, đa dạng hoá, chủ động và tích cực hội nhập quốc tế toàn diện, sâu rộng, có hiệu quả, giữ vững môi trường hoà bình, ổn định, không ngừng nâng cao vị thế, uy tín quốc tế của Việt Nam.

Có thể nói, "ngoại giao cây tre" là sự đúc kết kinh nghiệm của Việt Nam sau hơn ba thập niên mở cửa, hướng tới sự cân bằng các lợi ích địa chính trị mâu thuẫn nhau. Hàm ý về chiến lược ngoại giao Việt Nam qua hình ảnh cây tre đã tóm lược một cách xác đáng về cách Việt Nam đã và đang củng cố vị thế của mình trong bối cảnh gia tăng cạnh tranh giữa các nước lớn hiện nay. Với chiến lược ngoại giao "cây tre" của Việt Nam, Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng trong chia sẻ tại Hội nghị Đối ngoại toàn quốc năm 2021 đã cho rằng, "chúng ta hoàn toàn tự hào với việc lấy hình tượng cây tre Việt để ví cho sự mạnh mẽ, dẻo dai, khôn khéo, linh hoạt, cho thấy sự mưu lược tài ba của những người làm công tác đối ngoại, và khi cần thiết hoặc gặp tình thế gay gắt thì cây tre nhanh chóng hoá thành "lạt mềm buộc chặt" tạo thế "lấy nhu thắng cương", vậy thì còn uyển chuyển nào hơn, sáng tạo nào hơn, dũng cảm nào hơn?"⁽⁶⁾. Trong thời gian tới, tình hình khu vực và thế giới sẽ mở ra nhiều cơ hội mới, đồng thời tiềm ẩn nhiều diễn biến phức tạp, khó lường với những biến đổi về địa chính trị và quan hệ quốc tế với những căng thẳng, tranh chấp, xung đột. Rõ ràng, chiến lược ngoại giao cây tre sẽ tiếp tục phát huy những giá trị và mang lại những thành tựu quan trọng góp phần bảo vệ độc lập chủ quyền và nâng cao vị thế của Việt Nam tầm khu vực và quốc tế./

(1) Lê Quý Thi (2008), *Trận quyết chiến diệt quân tổng trên phòng tuyến Như Nguyệt thời Lý*, Đại học quốc gia Hà Nội, tr.395.

(2) Nguyễn Phú Trọng (2021), "Xây dựng và phát triển nền đối ngoại, ngoại giao Việt Nam hiện đại và mang đậm bản sắc dân tộc", Tạp chí Cộng sản, số 980, tháng 12, tr.8.

(3) Nguyễn Trãi (1998), *Bình Ngô Đại Cáo*, Nxb. Giáo dục, H.,

(4) <https://baohinhphu.vn/xuat-khau-diem-sang-noi-bat-trong-qua-trinh-doi-moi-va-hoi-nhap-quoc-te-102240103084848277.htm>, cập nhật ngày 9/2/2024.

(5), (6) Nguyễn Phú Trọng (2021), *Xây dựng nền ngoại giao mềm mại, khôn khéo nhưng rất sáng tạo, kiên cường*, Hội nghị Đối ngoại toàn quốc triển khai thực hiện Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII.